

تحریم ربا در قرآن

قرآن مهم‌ترین منبع فقه امامیه است که تحریم ربا را در آیات متعددی از سوره‌های مکی و مدنی بنا به تاریخ نزول قرآن با صراحت کامل و اطلاق شامل بیان داشته است...

تحریم ربا در قرآن

قرآن مهم‌ترین منبع فقه امامیه است که تحریم ربا را در آیات متعددی از سوره‌های مکی و مدنی بنا به تاریخ نزول قرآن با صراحت کامل و اطلاق شامل بیان داشته است. خداوند بزرگ در کتاب قرآن طی دو سوره مکی مدثر و روم و سه سوره مدنی بقره، آل عمران و نساء به مذمت و تحریم ربا پرداخته است. فقها و مفسران قرآن اجماع بر تحریم ربا از دیدگاه قرآن دارند، اما چگونگی تحریم ربا در قرآن با دو دیدگاه عالمان دین بیان شده است که در نهایت هیچ فرقی نسبت به اهل تحریم شدید ربا ندارد.

دیدگاه اول

شماری از دانشمندان اسلامی معتقدند تاسیس ربا به صورت تدریجی ابتدا با ملامت و سپس با تحریم ساده و در نهایت با تحریم شدید مواجه شد به گونه‌ای که مسلمانان در سال‌های واپسین زندگی پیامبر(ص) به شدت از رباخواری منع شدند و رباخوار شخصیت ضدین و کثیفی در جامعه مسلمانان پیدا کرد.

دیدگاه دوم

در مقابل گروه نخست، عده‌ای دیگر از فقها بر این عقیده‌اند که خداوند یکباره ربا را حرام کرده است و این مهم در سال‌های آغازین حکومت پیامبر اسلام در شهر مدینه رخ داده است و از سوره بقره که اولین سوره مدنی است تحریم ربا استظهار می‌شود.

خواه دیدگاه اول یا دوم را بپذیریم فرقی در اصل حرمت ربا بر مسلمانان نمی‌کند ولی محاسب سیر نزول سوره‌ها و آیات مذمت و تحریم رباخواری در قرآن می‌پردازیم.

1- سوره مدثر

سوره مدثر چهارمین سوره قرآن در نزول است که آیه ششم آن را شماری از فقیهان دلالت بر تحریم یا دست کم ملامت ربا می‌دانند که خداوند خطاب به پیامبر فرمود: «ولاتمنن تستکثر» بخشش با منت‌گذاری نکن که بیشتر بیایی. مرحوم طبرسی تفسیر ابی‌مسلم را از این آیه چنین نقل می‌کند: ای پیامبر (ص) اگر به کسی قرض می‌دهی برای این نباشد که بیشتر از آن را مطالبه کنی، طبق این تفسیر آیه از ربای حرام را نهی می‌کند.

2- سوره روم

سوره روم هشتاد و چهارمین سوره مکی در نزول است که در آیه 39 سوره روم می‌فرماید «و ما آتیتم من ربا لیربوا فی اموال الناس فلا یربوا عندالله و ما آتیتم من زکوة تریدون وجه الله فاولئک هم المضعفون» آن چه به عنوان ربا می‌دهید تا در اموال مردم فزونی یابد نزد خداوند فزونی نخواهد یافت و آنچه به عنوان زکات می‌پردازید و تنها رضای خدا را می‌طلبید و آنها افزایش یاب هستند.

شماری از فقها و مفسران این آیه را مربوط به هدیه می‌دانند که ارتباطی به ربا ندارد ولی عده‌ای دیگر از فقها معتقدند این آیه در ارتباط با ربا است و علامه طباطبایی می‌فرماید اگر این آیه مکی باشد مراد از ربا هدیه و بخشش است و اما اگر مدنی باشد مراد از آن ربای حرام و مراد از زکات، زکات واجب است. آنچه از آراء مفسران و فقیهان درباره این آیه به نتیجه می‌رسیم اینکه دیدگاه غالب در این آیه مربوط به ربای حقوقی و معروف نیست و مفاد اصلی تحریم الهی ربا در آیات شریف سوره بقره که اولین سوره نازل شده در مدینه است می‌باشد. همچنین به این نتیجه می‌رسیم که پرهیز دادن از رباخواری گرچه به حد حرمت نرسد، در سوره‌های مکی قرآن قابل اثبات است که سوره‌های مکی زیاده‌طلبی یک‌طرف قرارداد را به هر دلیلی نمی‌پذیرد. بلکه توازن و تعادل باید بین موضوع معامله و عوض آن از نظر عرف اقتصادی برقرار باشد و موجب (طرف اول معامله) نتواند بنا به دلیلی قابل (طرف دوم) را وارد به پذیرش زیاده خواهی خود کند. کراهت و مذموم بودن این کار در تعامل اقتصادی طی آیات سوره‌های مکی درباره ربا قطعی است.